

СЕКЦІЯ 6 БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 657.631:336.71

Сліссєва О.К.*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри статистики, обліку та економічної інформатики
Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара***Нетета А.О.***студентка
Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара*

ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ БАНКІВСЬКИМИ УСТАНОВАМИ УКРАЇНИ

Для цілей розширення міжнародного співробітництва у банківській сфері велике значення має правильність та коректність даних фінансової звітності, яка має надавати користувачу повне уявлення по фінансових стан установи, результати його діяльності на поточний момент та у перспективі. Така інформація має бути легко порівняною з даними звітності іноземних контрагентів. Складання такої звітності має бути регламентовано і закріплено законодавством України. Проте зараз ми маємо певні розбіжності в представленні звітності банків за МСФЗ у вимогах НБУ та вимогах Комітету з МСФЗ. У статті досліджено особливості складання фінансової звітності, що присутні банківським установам, у відповідності до Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) та вимог Національного банку України, відмінності між даними вимогами, а також переваги суцільного переходу на МСФЗ для банківського сектору та підприємств України в цілому разом із проблемами впровадження в українській банківській системі Міжнародних стандартів фінансової звітності.

Ключові слова: банківські установи, користувачі звітності, Міжнародні стандарти фінансової звітності, фінансова звітність, метод трансформації.

Елисеєва О.К., Нетета А.А. ОСОБЕННОСТИ СОСТАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ БАНКОВСКИМИ УЧРЕЖДЕНИЯМИ УКРАИНЫ

Для целей расширения международного сотрудничества в банковской сфере большое значение имеет правильность и корректность данных финансовой отчетности, которая должна давать пользователю полное представление о финансовом состоянии учреждения, результатах его деятельности на текущий момент и в перспективе. Такая информация должна быть легко сопоставима с данными отчетности иностранных контрагентов. Составление такой отчетности должно быть регламентировано и закреплено законодательством Украины. Тем не менее сейчас имеются несоответствия в представлении отчетности банком по МСФО в требованиях НБУ и требованиях Комитета по МСФО. В статье исследованы особенности составления финансовой отчетности, которые присущи банковским учреждениям, в соответствии с Международными стандартами финансовой отчетности (МСФО) и требованиями Национального банка Украины, отличия между данными требованиями, а также преимущества в сплошном переходе на МСФО для банковской системы Украины в целом вместе с проблемами внедрения в украинской банковской системе Международных стандартов финансовой отчетности.

Ключевые слова: банковские учреждения, пользователи отчетности, Международные стандарты финансовой отчетности, финансовая отчетность, проблемы, метод трансформации.

Yeliseyeva O.K., Neteta A.O. THE PARTICULARITIES IN PREPARATION THE FINANCIAL STATEMENTS BY BANKING INSTITUTIONS IN UKRAINE

For the purpose of enhancing the international cooperation in the banking sector the most important is valid and correct data of financial statements, that have to give a user a complete picture of the financial position of the institution, its profit and losses to date and in the future. This information is ought to be easily comparable with statements' data of foreign counterparts. Preparation of such statements must be regulated and fixed by legislation of Ukraine. Nevertheless, today there are inconsistencies in IFRS-compliant reporting by the bank in NBU requirements and requirements of IASC. The article examines the particularities in preparation the financial statements that are inherent to banking institutions in Ukraine in accordance with International Financial Reporting Standards (IFRS) and requirements of the National Bank of Ukraine, the differences between the requirements and benefits in a continuous transition to IFRS for the Ukrainian banking system at the whole and challenges in the implementation of IFRS in Ukrainian banking system.

Keywords: banking institutions, users of statements, International Financial Reporting Standards, financial statements, challenges, transformation approach.

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання банківська система відіграє значну роль не тільки на внутрішньому ринку України, але й в розширенні її участі в процесах глобалізації фінансових ринків та інтеграції економіки держави в світову господарську систему. Діяльність банківських установ передбачає здійснення операцій з іноземним капіталом, операцій з залучення іноземних інвестицій, що не тільки розширює коло користувачів фінансовою звітністю, а й потребує певних вимог

до складання та оприлюднення публічної фінансової звітності. Саме складання фінансової звітності банками України у відповідності із загальноприйнятими стандартами, визнаними закордонними партнерами, надає широкі перспективи для міжнародного співробітництва з Україною в банківській сфері. Так, головним питанням є, чи дійсно звітність українських банків складається у повній відповідності до Міжнародних стандартів фінансової звітності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття звітності та значення різних видів звітності в розкритті інформації про діяльність банківської установи досліджували А.М. Герасимович [1], С.Ф. Голов [2] та ін. Проблема процесу формування фінансової звітності вітчизняних банків згідно МСФЗ у своїх працях приділяли значну увагу Л.М. Кіндрацька [3], В.І. Ричаківська [4], Ж.К. Несторенко [5] та ін. Аналіз цих праць свідчить, що є багато точок зору з приводу досліджуваної теми, починаючи від рекомендації про впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності (далі – МСФЗ) у національну систему обліку і формування фінансової звітності за МСФЗ та до повного неприйняття цього процесу. Треба зазначити, що недостатнім залишається дослідження питання аналізу інформаційної прозорості діяльності банківських установ, а також доступності інформації, наведеної в фінансовій звітності банків широкому колу користувачів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Віддаючи належне існуючому на даному етапі науковому добробку, слід зазначити, що залишається певне коло питань стосовно повноти впровадження МСФЗ в обліку українських банків, причинами яких є існування необхідності у проведенні коригувань для адаптації звітності за МСФЗ з дотриманням вимог українського законодавства до загальноприйнятого у світі формату фінансової звітності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Провести аналіз відповідності складання звітності комерційними банками у відповідності до вимог Міжнародних стандартів фінансової звітності, виявити існуючі невідповідності та їх причини, а також запропонувати шляхи реформування діючої системи банківського обліку до вимог МСФЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження. У зв'язку з вступом України до Всесвітньої торгової організації та тривалою інтеграцією в Європейський Союз виникає гостра потреба у адаптації вітчизняного бухгалтерського обліку та фінансової звітності у відповідності з вимогами МСФЗ. Ці стандарти представляють собою набір документів, за допомогою яких регламентується складання фінансової звітності, яку можуть отримати зовнішні користувачі. Основна користь від МСФЗ полягає в тому, роблять що завдяки ним фінансову діяльність будь-якої компанії прозорою. За фінансовим звітом, складеним за МСФЗ, можна скласти свою думку про стан компанії і визначитися, чи варто вступати з цією компанією в економічні відносини, а також знайти відповідь на питання, на що можна розраховувати [6].

До МСФЗ відносять: Міжнародні стандарти фінансової звітності (IFRS); Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (IAS); Тлумачення, розроблені Комітетом з тлумачення міжнародної фінансової звітності (IFRIC).

Сьогодні МСФЗ виступають ефективним інструментом підвищення прозорості і зрозумілості інформації, яка розкриває діяльність суб'єктів господарювання, створює достовірну базу для визнання доходів і витрат, оцінки активів і зобов'язань, яка надає можливість об'єктивно розкривати існуючі фінансові ризики у підзвітних суб'єктів, а також порівнювати результати їх діяльності в цілях забезпечення адекватної оцінки їх потенціалу та ухвалення відповідних управлінських рішень. Цим і визначаються переваги складання фінансової звітності за міжнародними стандартами, вони незаперечні для більшості користувачів фінансової звітності [5, с. 24].

Як і будь-яка фінансова організація в Україні, банки ведуть бухгалтерський облік всіх операцій та складають фінансову звітність, яку з метою здійснення державного банківського нагляду повинні на регулярній основі надавати до установ Національного банку України (далі – НБУ). Вимога щодо обов'язкового складання банками фінансової звітності закріплена у діючому законодавстві України, а саме ст. 69 Закону України «Про банки та банківську діяльність» [7] та рядом постанов НБУ. Зацікавленість зовнішніх користувачів фінансової звітності банківської установи полягає в отриманні повної, достовірної та такої, що відповідає вимогам регулятора інформації щодо фінансового стану та результатів діяльності організації, яка може надати певне уявлення про рівень надійності банку.

Велике значення у розвитку діяльності банку, а саме у залученні іноземних клієнтів та партнерів або інвесторів має однозначність тлумачення змісту фінансової звітності користувачами різних країн. Саме тут постає питання використання МСФЗ для порівнянності та прозорості звітності українських банківських установ з даними звітності закордонних компаній банківського сектору.

Таблиця 1

Цілі отримання інформації користувачів фінансової звітності банківської установи

	Зовнішні користувачі	Внутрішні користувачі
Суб'єкти	акціонери банку, інвестори, клієнти, кредитори, органи державного управління та податкові органи	Працівники та керівництво банку
Ціль отримання інформації	для прийняття рішення стосовно того, чи варто придбати акції банку, стати його клієнтом або вкладником, для оцінювання можливості банку щодо повернення кредитів, запобігання негативних явищ у діяльності банку з метою своєчасної його санації; запобігання загрози банкрутства чи пом'якшення його наслідків для вкладників та клієнтів банку, для формування грошово-кредитної політики	Для прийняття управлінських рішень

Протягом останніх років в Україні відбулася трансформація Положень (стандартів) бухгалтерського обліку (надалі – П(С)БО) та фінансової звітності у відповідність до вимог МСФЗ, що зумовлює необхідність впровадження нових реформ та внесення змін до законодавчих актів на державному рівні.

Банківська система України розпочала впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності з 1 січня 1998 р. Цим було започатковано реформування системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності у банківському секторі, що є важливим інструментом у розвитку сучасного економічного суспільства та безпосередніми посередниками між вітчизняними та іноземними підприємствами. У зв'язку з цим фінансова звітність вітчизняних банків повинна бути прозорою, зрозумілою та інформативною для її користувачів, а тому має забезпечувати достовірну економічну інформацію про реальну вартість активів банку, їхню ризикованість і прибутковість і, відповідно, реальну вартість капіталу банку.

З метою реалізації цієї програми впровадження було введено [4]:

- метод нарахування за активними і пасивними операціями банку;
- механізм для створення прозорої системи резервів на покриття ризиків;
- механізми переоцінок активів банку.

У процесі реформування банки перейшли на новий План рахунків бухгалтерського обліку [8], розроблений для забезпечення потреб складання фінансової звітності окремо для НБУ та комерційних банків, а також було змінено підходи до організації та ведення аналітичного обліку. У 2012 р. українська влада зробила великий крок назустріч світовому банківському ринку та міжнародному банківському співробітництву завдяки офіційному впровадженню використання МСФЗ на законодавчому рівні. Даний факт було закріплено Законом України «Про банки та банківську діяльність» (ст. 68) [7], відповідно до якого банки організують бухгалтерський облік до вимог внутрішньої облікової політики, яка ґрунтується на встановлених НБУ вимогах на основі МСФЗ. Існують різні методи й основи оцінки активів і зобов'язань, нарахування амортизації, складання консолідованих звітів тощо. Банкам надано право вибору облікової політики – керівництво банку має обирати і застосовувати облікову політику згідно з чинним законодавством таким чином, щоб його фінансові звіти відповідали вимогам МСФЗ і нормативно-правовим актам [4]. Бухгалтерський облік має забезпечувати своєчасне та повне відображення всіх банківських операцій та надання користувачам достовірної інформації про стан активів і зобов'язань, результати фінансової діяльності та їх зміни. У фінансових звітах кожного банку відображаються результати його діяльності за звітний період. Але, на нашу думку, необхідно звернути увагу на певну особливість складання фінансової звітності відповідно до вимог МСФЗ українськими банками: незважаючи на загальноприйняті стандарти у всьому світі, при складанні фінансової звітності банком мають бути обов'язково враховані вимоги, що визначені нормативно-правовими актами Національного банку України. Такі вимоги викликають невідповідності у відображенні даних за МСФЗ та є причиною виникнення розбіжностей щодо [4]:

- обсягів сформованих резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями, розраховані відповідно до Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями, затвердженого постановою Правління Національного банку України 25 січня 2012 р. № 23 [9], згідно з яким на основі визначення класу фінансового стану контрагента та оцінки суб'єктивних факторів його діяльності розраховується резерв під ймовірні втрати;
- обсягів операцій з відновлення раніше списаних за рахунок спеціальних резервів безнадійних кредитів;
- визнання обсягів процентних доходів;
- застосування вимог міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 29 «Фінансова звітність в умовах гіперінфляції» [10] до власного капіталу;
- операцій з банківськими металами;
- операцій з акціонерами банку;
- суми відстрочених податкових зобов'язань.

Зважаючи на те, що система національного бухгалтерського обліку суттєво відрізняється від вимог МСФЗ, виникає потреба у адаптації даних звітності до вимог міжнародних стандартів, а отже, є два шляхи

складання звітності відповідно до МСФЗ – використувати метод трансформації або паралельний облік.

Метод трансформації передбачає ведення фінансового обліку згідно з вітчизняними вимогами, потім будова допоміжних таблиць, до яких за допомогою спеціально розроблених алгоритмів переноситься необхідна інформація для складання фінансової звітності згідно з МСФЗ.

Паралельний облік передбачає паралельне ведення обліку і за національними, і за міжнародними стандартами. З метою нівелювання впливу розбіжностей між вимогами МСФЗ та нормативно-правовими актами НБУ Постановою НБУ від 10.12.2012 р. № 510 [11] затверджено Порядок застосування методу трансформації під час складання фінансової звітності банків України згідно якого Процес трансформації передбачає здійснення комплексу заходів, а саме [11]:

1. Порівняльний аналіз облікової політики на відповідність вимогам МСФЗ та виявлення сфери коригувань.
2. Аналіз операцій на відповідність МСФЗ.
3. Збір інформації для проведення трансформації.
4. Підготовку трансформаційних таблиць.
5. Коригування та рекласифікацію статей (підготовку трансформаційних записів з використанням балансових рахунків).

Метод трансформації передбачає складання фінансової звітності за МСФЗ шляхом групування облікової інформації та коригування інформації за даними статистичної звітності, що підготовлена відповідно до нормативно-правових актів НБУ [11]. Банк не відображає зазначені коригування в регістрах бухгалтерського обліку, але має складати трансформаційні таблиці, в яких зазначаються статті, за якими змінюється облік певних сум.

Трансформаційна таблиця являє собою перелік коригувальних проводок – це бухгалтерські проводки, що здійснюються після закінчення звітного періоду між датою балансу (кінець останнього дня звітного періоду) та датою затвердження (підписання) керівництвом звітності для розкриття достовірної інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів банку згідно принципу нарахування [12].

Під час здійснення коригувальних проводок застосовується принцип суттєвості щодо суми коригування та статті, що підлягають коригуванню. Банк має самостійно з урахуванням впливу на показники Звіту про фінансовий стан та Звіту про сукупні прибутки і збитки та інший сукупний дохід визначати розмір суттєвості, яка застосовується провідним управлінським персоналом для формування достовірної фінансової звітності. Суми, що суттєво не впливають на оцінку визнаних на дату балансу активів, зобов'язань, капіталу, доходів і витрат у регістрах бухгалтерського обліку, відображаються в поточному періоді без застосування коригувальних проводок.

Банк зобов'язаний коригувати суми, що визнані у звітності на дату балансу, на які вплинули події після дати балансу, та визнавати суми, що не були відображені у звітності на дату балансу з певних причин, наприклад [12]:

- отримано інформацію про те, що корисність активу зменшилася на дату балансу або суму раніше визнаного збитку від зменшення корисності цього активу потрібно коригувати;
- надходження після дати балансу рішення суду, яке підтверджує наявність на дату балансу теперішньої заборгованості, що потребує додаткового коригування або створення резерву під зобов'язання;

– собівартість придбаних активів або надходження від проданих активів до дати балансу визначена після дати балансу;

– виявлено порушення або помилки, що свідчать про викривлення даних фінансової звітності тощо.

Банк не здійснює коригування сум, визнаних у його фінансовій звітності для відображення подій, які вказують на обставини, що виникли після дати балансу. Проте інформація про такі події має розкриватися в примітках до фінансової звітності.

Результатом складання звітності за методом трансформації є той факт, що банк може мати дві абсолютно повні та достовірні фінансові звітності за МСФЗ станом на одну й ту ж саму дату. Але одна звітність буде враховувати вимоги українського уряду, а інша буде на сто відсотків відповідати вимогам міжнародних стандартів та зможе бути співставлена із фінансовою звітністю учасників міжнародного банківського ринку.

Саме тому постає питання повноти впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності за законодавчому рівні в Україні. Станом на сьогодні можна сказати, що, ймовірно, українське законодавство знаходиться на перехідному етапі реформування, адже загальний перехід на звітність згідно усіх вимог МСФЗ тягне за собою актуалізацію як численних нормативно-правових актів НБУ, якими зараз регулюється облік у банках, так і облікових політик кожного банку у відповідності до вимог регулятора.

У зв'язку з цим вважаємо доцільним запропонувати розробку нових напрямів реформування системи обліку та складання звітності комерційними банками України у частині вироблення нової концепції бухгалтерського обліку, створення схеми інформаційного забезпечення реформи і облікових операцій у банку, національної системи нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку, які забезпечать повноцінне впровадження МСФЗ в банківському секторі України. Законодавчі зміни, що відбулися останнім часом в плані реформування бухгалтерського обліку, є лише першим кроком до запровадження застосування МСФЗ в Україні. Ці зміни потребують невідкладного здійснення ряду заходів на всіх рівнях ієрархії інституціонального забезпечення запровадження МСФЗ, успішна реалізація яких в результаті має сприяти поступовому входженню України до країн, що мають методологічний вплив на розвиток глобальної системи бухгалтерського обліку. Це дасть можливість врахувати національні інтереси та інституціональні особливості розвитку вітчизняної економіки в плані більш привабливого та достовірного висвітлення цінностей притаманним вітчизняній економіці [11].

На нашу думку, формування фінансової звітності згідно з МСФЗ має безумовні переваги як для банківських установ, так і для користувачів цієї інформації, а саме:

– можливість використання інформації для прийняття управлінських рішень, складання бюджетів, управління фінансами, оптимізації використання фінансових ресурсів, формування депозитної та кредитної політики банку – іншими словами, управлінський персонал «наперед» буде оцінювати шляхи відображення операцій у фінансовій звітності (без подальшої трансформації даних), що підвищить ефективність прийняття управлінських рішень та зробить фінансову звітність, підготовлену за МСФЗ, одним з найбільш важливих елементів корпоративного керування;

– можливість порівняння фінансової звітності зі звітністю конкурентів незалежно від локації здійс-

нення ними своєї діяльності – на території України чи за її межами, а також можливість залучення іноземних інвестицій;

– зрозумілість, надійність, обачливість, доступність та прозорість фінансової звітності, що робить її привабливою як для вітчизняних, так і для іноземних інвесторів та кредиторів.

Висновки з даного дослідження. Процес адаптації міжнародних стандартів бухгалтерського обліку до вітчизняних економічних і правових умов сповільнюється у зв'язку з неузгодженістю або відсутністю законодавчої і нормативно-правової бази, а також відсутністю активного ринку багатьох фінансових інструментів. Ми вважаємо, що реалізація впровадження всесвітньо визнаних бухгалтерських стандартів в Україні забезпечить створення умов для розвитку та інтеграції українських банків до світових фінансових ринків через повноцінний перехід на МСФЗ банківськими установами України.

Перспективи подальших досліджень спрямовані на аналіз змін нормативно-правових актів Національного банку України в частині адаптації методик та визнання оцінки активів, зобов'язань та інструментів капіталу на предмет відповідності їх Міжнародним стандартам фінансової звітності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Герасимович А.М., Кривов'яз Т.В., Мазур О.А. та ін. Облік та аудит у комерційних банках / [А.М. Герасимович, Т.В. Кривов'яз, О.А. Мазур та ін.]. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrnkiga.org.ua/ukrnkiga-text/665/15>.
2. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік та фінансова звітність за міжнародними стандартами : [практ. посіб.] / С.Ф. Голов, В.М. Костюченко. – К. : Лібра, 2004 – 768 с.
3. Кіндрацька Л.М. Бухгалтерський облік у комерційних банках України / Л.М. Кіндрацька [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrnkiga.org.ua/ukrnkiga-text/65/4/>.
4. Ричаківська В. Перехід банківської системи України на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку: практика, проблеми, перспективи / В. Ричаківська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ufin.com.ua/analit_mat/gkr/064.htm.
5. Несторенко Ж.К. Фінансова звітність банків: порядок складання та необхідність узгодження з МСФЗ / Ж.К. Несторенко // Економічний простір : зб. наук. праць. – 2010. – № 35 – 232 с.
6. МСФЗ – що це таке? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://finance-monster.ru/analiz/msfz-shho-tse-take/>.
7. Закон України «Про банки та банківську діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
8. Постанова Національного Банку України «Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України та Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України» № 280 від 17.06.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0918-04>.
9. Постанова Національного Банку України «Про затвердження Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями» № 23 від 25.01.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>.
10. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 29 «Фінансова звітність в умовах гіперінфляції» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/go/929_048.
11. Постанова Національного Банку України «Про затвердження Порядку застосування методу трансформації під час складання фінансової звітності банків України» від 10.12.2012 р. № 510 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z2188-12>.
12. Постанова Національного Банку України «Про затвердження Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України» № 373 від 24.10.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1288-11>.